

LUKÁTS JÁNOS (1943) Budapest

LUKÁTS JÁNOS

Zsuzsánna és az ifjak

– Vigyázz magadra, kisfiam! – ölelte meg öreges óvatossággal a lányát Zsuzsánna asszony.

– Bizony, vigyázz magadra, kisfiam! – bólogatott mímelt komolysággal László is, amint hasonló, öreges öleléssel átkarolta a húgát. Anyjuk mindkét gyermekét *kisfiamnak* nevezte, és hiába hallották huszon-egynéhány éve, mindig nevetéssel válaszoltak a *kisfiamra*. Lavínia vállára kapta a sporttáskát, fölön fogta bőröndjét, és lezörömbölt vele a lépcsőn. Anyja már nem bírta kíséreni az állomásra, Lászlónak esze ágában se volt.

Egész éjjel utazott, a hajnali hűvösség aztán elűzte az álmot a szeméből. Jó vonat ez, hétre ér Velencébe, a szigetváros reggeli napsugárral köszönti az érkezőt. Lavínia elindult, keresztül a lagúnákon, mindig tett valamelyes kitérőt erre vagy arra.

A Campanile tornyában kilencet ütött a harang. A látogatók sikongva a fülükhöz szorították tenyerüket, a galambok átrepültek a szemközti San Marco-templom kupolájára. Amikor a harangzengés elült, a látogatók fellélegezve nevetni kezdtek, a galambok pedig visszarepültek a toronyra.

Lavínia megszámlolta az óraütéseket, aztán besietett a Dózse-palota udvarára. Ismerte itt a járást, amint a négyszögletes udvaron keresztülment, mindannyiszor megkopogtatta a hatalmas ércmedencét, amelyen bronztörténetek húzódtak körben. Felsietett a reneszánsz díszlépcsőn, be a díszterembe, amely hajdanában a leggazdagabb városállam urának regnálóterme volt, arany díszítéssel, ezüst ékítéssel, a falakon pedig festményekkel. Az Írásból életre kelt ősök sorsa és Velence kalandorainak kalandjai tobzódtak a falakon színekben és formákban. A díszterem ajtajában megállt egy pillanatra, szemlét tartott a Correggiók, Tintoretók, Tizianók fölött, megpihent egy sóhajtásnyi időre a teremközép bőrpamlagján, aztán odament a képhez, amelyért Velencébe érkezett.

Tanulmányai befejezése után választotta Tiziano remekét, a *Zsuzsánna és a véneket*. Most azonban egy ideje már a kép szerkezetét vizsgálta, a szereplők lelki rúgóit igyekezett feltárni, a ruházatukat, a testtartás titkait, a környezet bibliai és – ha van – erotikai üzenetét. A képen Zsuzsánna éppen beleereszkedett a kerti márványmedencébe, a víz rejtette és felfedte teste bájait, egyik kezét a párkányon tartotta, a másikat maga előtt, mintha azt üzenné: – Amit eltakarok, azt nézzétek! – A fügefafa egészen behajlott a medence fölé, mintha meglesné, amit Zsuzsánna elleplez a képet néző elől. És valami hasonlót láthatott a két bíró is, akik miatt a történet bekerült az Írások, ők pedig az erkölcsökben kétes hírűek közé. Öltözetük nem igazán ószövetségi leskelődéshez való, inkább a reneszánsz Velence prémjeit, selymeit, bársonyait viselték magukon. Annyival többet, amennyivel Zsuzsánna kevesebbet! – fogalmazta meg Lavínia. Zsuzsánna, aki mit sem tudott a leselkedő kéjencekről (mondja az Írás!), a medence belsejébe veti tekintetét, arcát láthatjuk – szemét, tekintetét alig. Erről a sajátos testtartásról Lavínia már közölt egy rövid szösszenetet, amit olaszra is lefordítottak.

Indult volna a dolga után, a képtár fölött ma regnáló Direttore elébe, de szemét egy pillanatra visszarántotta a kép, amelyet mintha most látott volna

először életében. És most... és most nem is tudta, mit látott meg hirtelen a képen. Eh... Bekopogott a faragott tölgyfa ajtón, ahol a kilincset a Város szárnyas oroszlánjáról formázták.

– Signorina Lavinia!

– Signore Direttore!

Kölcsönös üdvözlések, jó kívánságok csokorba gyűjtése, aztán Lavinia határozottan a díszterem Zsuzsánnája felé vonszolta a vén bírót.

– Látta a képünket mostanában, Signore? Nézte, vagy látta is? – Lavinia egy csipetnyi mosolyt mellékelte mondatához.

– Hogy láttam-e? Naponta... khm – erősködött az igazgató úr –, sőt néha álmomban is... – Lavinia egy pillanatra mintha belelátott volna az igazgatói álmokba, összeharapta az ajkát, inkább a képre nézett. Zsuzsánna kézfeje moc-canni látszott, a medence márványát pedig akárha megreszkettette volna valami bibliai szellő. A vízre vetett két szem pedig... Lavinia megriadt, és elkapta tekintetét Tiziano vásznáról.

– Lehetne, hogy Signore Brisantini is... – kockáztatta meg Lavinia, aki most nem volt több, mint egy okvetetlenkedő diáklány.

A restaurátor – maga *A Biblia nőalakjai a Trecentótól a Settecentóig* című testes tanulmány szerzője, s mint ilyen a Zsuzsánnák, Juditok és Ráhelek személyes ismerője – nagyítóval és hideg fényű homloklámpával ellenőrizte fürdőzködő vászonhölgyét, fejét lemondóan csóválta, mint aki sajnálja, hogy nem tehet a signorina unghereke kedvére, és visszavonult. Lavinia megköszönte a kétszemélyes asszisztenciát, és behúzódott a lefüggönyözött könyvtári kutatófülkébe.

Az igazgatói szoba oroszlánján kisvártatva tétova koppantás hallatszott. Signore Brisantini köszönésként a torkát köszörülte: – Az a hölgy, khm, ott, a medence partján, szóval a Zsuzsánna... Signore Direttore... valóban, mintha...

– Mintha mi? – sürgette restaurátorát a serenissime Direttore.

– Mintha a festék némiképp megtöredezett volna az arcán, leginkább a szeme körül. Amikor... nevetséges... amikor valaki behunyja, majd újra kinyitja a szemét, de már máshová néz. Szóval, ugye, érti, Signore...?

– Nem értem, Brisantini, hogy érteném. A kép Zsuzsánnája lehunyta a szemét, és most másfelé néz? Hogyan értsem ezt én, a gyarló utód annyi száz év után?! – Brisantini a saját szemével igyekezett értelmezni észrevételét, végül kiszégyenezett az igazgatói kabinetből. A Direttore előbb a vállát vonogatta, aztán a homlokát ráncolta. Végül megszólalt, csakis a maga számára: – De ő ezt vajon honnan tudja...? – de hogy ki az ő, és mit honnan tud, az már nem hangzott el.

Lavinia odagörnyedt a könyvköteg fölé, és figyelmét kétségbeesetten igyekezett munkájához szögezni. A jelzők azonban tótágast álltak agyában, a rézkarcok kardpengeként dőftek szemébe, aztán egyszerre felnyögött a lány olyan hangerővel, hogy a szomszédos kutatófülkék olvasói összerendeztek. Felpattant, a könyvhalmaz kötetei hangosan zuhantak a padlóra, ő pedig kicsörtetett a Dózse-palota olvasóterméből. Az ajtóban a Direttore arca széles mosolyra húzódott, amikor utat engedett forgószélként távozó vendégének, aki egy félmondatot dobott feléje: – Madre mia...

Rohant, hogy elérje az első vonatot, szemei leragadtak, aludni mégis képtelen volt. Lázálmok vibráltak körülötte, Brisantini vigyorgott rá pimaszul, Ráhel és Judit visítózott vén udvarlóival, testvére, László a medence partján zsebre dugott kézzel bámulta őket egykedvűen. A Keleti pályaudvaron ébredt fel, éjfélre járt. Taxival rohant haza.

– Hát te...? – fogadta ásítva László az ajtóban.

– Anyánk? – szinte vágott a kérdés.

– Odabent van – és László magára húzta szobája ajtaját.

– Anyám... – Lavínia megölelte anyját, aztán megfogta a vállát, és eltartotta magától, úgy nézett az arcába.

– Annyit gondoltam rád, kisfiam! – és Zsuzsánna asszony öregesen mosolygott.

– Tudom! Madre mia... – Lavínia szemében oldódni kezdett a félelem.

– Hát persze, hogy tudod. Te tudod, senki más. Te vagy az én... – szavai könnyekbe fúltak. Lavínia ágyba simogatta, valami óvatos elégedettséget érzett. Szeme leragadni készült, odabújt anyja oldalához.

Reggel szinte kipattant az ágyból. – Őrült vagy, Lavínia... – mondogatta magának, és tudta, igazat mondogat. Anyja óvatosan lábatlankodott a konyhában egy csésze teával. Lavínia felhajtotta a csészét, megsimogatta a ráncos arcot, belenézett a töredezett szemekbe, megmosolyogta a *Jaj, kisfiam...*-ot, és elrohant. László a lakásajtóban markolt testvére kabátjába: – Azért nincs olyan jól, kisfiam! – ostoba volt a mondat László szájából, Lavínia pedig rohant vissza Itáliába.

Az igazgató a kabinet ablakában állt, mintha várta volna Lavíniát. A bársony karszékbe ültette, konyakkal kínálta, a lány elhárította, az igazgató most maga kezdett egy talányos mondatot: – Signorina, ön... ön valamit meglátott, amit mi... különös... nem igazán. Zsuzsánna arca mintha megváltozott volna... sajátos a nézése... a tekintete iránya, mintha egyenesen a szemléelőre... – Elhallgatott, aztán felugrott, és vitte magával Lavíniát a félhomályos díszterem sarokfestménye felé. Lavínia szemből közeledett a képhez, mint aki vár tőle valamit.

Anyja nézett rá a képről. Riadt, szép szemekkel, öreges aggódással, egyenesen előre, semmi kétség, Lavíniára, a lányára. Lavínia kinyújtotta a kezét, mintha... mintha oda akarna rohanni hozzá, mintha meg akarná ölelni, cirógatni az oly ismerős arcot. Aztán a két kinyújtott kéz lehanyatlott, a megriadt gyermekből ismét képszakértő lett a világhíres múzeumban. Nem merte elfordítani a szemét anyjáról, félt, hogy a varázs megtörik, a kép visszavált Tiziano fürdőzőjére, ő pedig örökre elveszíti a festett vásznon megjelent anyját. Aztán mégiscsak félrefordította a fejét, az igazgatóra nézett, és gyermeki örömmel suttogta: – Madre mia...

Előkerült a restaurátor is, nagyítóval, homloklámpával: – Ön tehát felismeri, Signorina?

– Hogy felismerem-e? Hát az anyám! Ő az anyám... – elhallgatott és beharapta az ajkát.

– Szóval felismeri, különös... Mintha ugyanaz volna, aki eddig – szűrte a szót a restaurátor –, és mégis más... – aztán zavartan magyarázkodott: – De csak most, reggel még nem, most meg igen. És a múltkor, a megtöredezett szemével... – elhallgatott. Képtelenség, ami itt vibrál a szeme előtt. Ebből sajgó lesz. Polizia, rongálás, gyanú, botrány. Mintha valami vadat cserkésznének be az erdőszélen, Lavínia felháborodott és elszégyellte magát. Zsuzsánna lehajtotta a fejét a képen, szeméből most nem látszott semmi, de arckifejezéséből igen: a mély fájdalom.

A palota két bölcs bírója visszafogottan konstataálta a tényállást, amelynek okát azonban nem tudták adni: – Időnként arcot vált a festmény nőalakja (így mondták: arcot vált!), leginkább a délelőtti órákban. Fejtartása és tekintete változik, idővel visszatér az eredetihez. A jelenség további kutatást igényel. – Lavínia feszengve hallgatta az aggályos szövegezést, és a végére csatolt bírói egérutat. Zavartan vált meg a két potentáttól, és a lagúna partjára menekült. A Sóhajok hídjánál a legalsó lépcsőre ült, fejét lehorgaszította, és az örökmozgó vizet nézte. A szürke-zöld vízből is anyja tekintett föl rá.

– Mit akarsz tőlem? – de így a kérdés érdes volt és durva, talán inkább – Miért nézel így rám, anyám? – igen, így kellett volna kérdeznie. De az arc el-

úszott a lagúna vizén. Lavínia visszavánszorgott a palotába, hogy bocsánatért esedezzen a maga és az anyakép számára. Keze már kopogásra állt, de helyette futólag a képre nézett. Zsuzsánna a régi volt, az érett bibliai asszony, incselkedő szemekkel, göndör-vörös haja csigái szétterültek a medence vizén. Lavíniának a könnye folyt, amint az igazgató elé lépett. Együtt töprengtek aztán, némán a kép előtt, a Direttore a délelőtti jegyzőkönyvet darabokra tépte. Lavínia a könyvkupac mögé bújt, de a munkája ma fabatkát sem ért.

Másnap reggel az éjjeliőr jelentette, hogy valaki átfestette a Tizianót, és mintha látott volna elsuhanó alakot is a palota folyosóján. A Direttore kiszedte a kettészakított jegyzőkönyvet a papírkosárból, de egy szót se szólt a dologról Lavíniának.

Délelőtt Brisantini kopogott a kabinetajtón, majd homloklámpával a fején lépett főnöke elé: – Ez így nem mehet tovább, Direttore! Az arcból darabok hiányoznak, szinte... szinte csak a szemek maradtak. Zsuzsánna szemei. – Aztán: – Talán a lány... – kockáztatta meg.

A Direttore maga vezette a képhez Lavíniát, a márványmedence vize zavarosra változott, az asszonyi testből alig látszott valami, talán a kéz, amely segélykérően emelkedett a fügefa felé. Az arca pedig – jaj, Lavínia! – elkínzott volt, az ívelt ajkak most pengevékonyra zárultak, a szemek rémülten kerekedtek. Nem vízgyöngyök, de könnyecseppek görgögték le a megfakult bőrön. A Campanilén tizenegyed zengett a harangszó.

Lavínia összeszorította ajkát, hogy se szó, se hang ne hagyja el, arca hasonlítani kezdett – úgy érezte! – a Tiziano-kép Zsuzsánnájához, anyjához. Egy pillanatra legalább, a félelem, a fájdalom pillanatában. Aztán Zsuzsánna arcán ismét áttűntek a színek, a vonások a helyükre kerültek, az asszonyarc megnyugodva tekintett leányára. Lavínia és a képtár igazgatója egymásra nézett, Lavínia azt gondolta, mindent ért – az igazgató úgy érezte, semmit.

– Pihenjen meg, a többi a mi dolgunk! – tördöfészként érte Lavíniát a mondat. – Ez csak az én dolgom lehet! – akarta kiáltani a hatalmát éreztető igazgatói arcba, aztán inkább hallgatott. Pihenés helyett összeesni lett volna kedve. A könyvtári székbe menekült, előbb óvatosan könnyeit hullatta, aztán visszavonulásképpen elszunyadt.

Az éjszakai vonat mintha az alvilágon vágatott volna keresztül, a fehér sziklák és a fekete fenyőszálak szinte vicsorogtak egymásra. Éjfélkor László nyitott ajtót. – Anyánk? – pattant ki Lavíniából a mondat.

– Nincsen jól – és László a testvére vállára tette a kezét, ez nem volt szokása. – Maradj velem, ne rohangálj állandóan. Tegnap is rosszul lett, nem először. Minden vér kiment az arcából, a szeme olyan lett, hogy...

– Mikor történt ez?

– Úgy délelőtt tizenegy körül – vont vállat László. Lavínia lába a földbe gyökerezett, aztán szóltanul megölelte testvérét. Ez sem volt szokás közöttük. – Igen, tizenegykor, éppen tizenegykor!

A hálószoba ajtaja résnyire nyílt, anyjuk ősz feje sejlett fel a sötétben. Amint meglátta Lavíniát, kezét is tétován feléje nyújtotta. Lavínia megölelte, ágyba kísérte, és beszélt hozzá, halkán és folyamatosan, korholva és kérlelve, könnyeit rejtve és mosolyt mímelve. Zsuzsánna asszony gyengéden fogadta mindezt, lánya látása öröm volt neki, biztonság, ami visszatér, aztán újra eltűnik. Meddig még? – döbönt agyába.

Milyen szép még mindig – sóhajtott magában Lavínia, és egyszerre a festményen fürdőző csábító szépasszony bukkant fel tudatában, de el is hessegette magától hamar. Pedig anyja megöregedett az elmúlt hónapokban, miért nem figyelt rá eddig, miért mással törődött, miért kellett rohanni és türelmetlenül hátrahagyni. De most jó, hogy itt ülhet az ágy szélén a szokatlan éjjeli órákban, amikor a riadalom, sőt a rémület sodorta össze őket.

– Milyen szép vagy, kisfiam – és anyja a kezébe fogta Lavínia kezét. – Látszik, hogy elégedett vagy. Nagy dolog, hogy megtaláld, amit keresel, amit szeretsz. Olyan gyakran látlak magam előtt, amint ott dolgozol, Velencében vagy ahol éppen vagy.

– Igen, anyám, tudom, hogy látsz, és én is látlak téged – ezt alig bírta elmondani Lavínia, pedig igaz mondat volt ez, óh, de mennyire igaz! A homlokát megpihentette anyja homlokán, amelyet hidegnek és szikkadtnak érzett.

– Menjél csak vissza a dolgozód után, ha Velence, hát Velence. Én majd szemmel tartalak – nevetett Zsuzsánna szívből, de legalábbis a szemével. – Tudom, hogy a munkád szép és érdekes, még ha messze vitt is tőlem. Menj, és ne törődj velem. Elvagyok én itt, meg... meg László is itt van mellettem... – egy lélegzetre mondta, mint aki napok óta fogalmazza magában a mondanivalóját. – Én mindig tudok rólad, látlak, ahogy ott jössz-mész, abban a palotában. Ugye, majd egyszer elviszel, ha készen leszel? – Zsuzsánna keze feje száraz volt és könnyű, akár egy szikkadt zsemle, amely belefért a lánya meleg és puha tenyerébe.

– Tudom, anyám, hogy látsz... – Lavínia nem szólt többet. Falat érzett maguk között, amely időnként leomlik, festett vásznat, amely szakadozik, amelyen át olyan közel és olyan igazinak látta-érezte anyját, aki mégis egyre eredménytelenebbül távolodott.

Reggel csendben osont ki a lakásból, anyját betakarta, László ajtaja csukva maradt, Lavínia a pénzt számolta, amely megfogyatkozott, mióta kétnaponként látogatott Velencébe. A fejét csóválta, talán még mosolygott is magán.

A képet rendben találta a díszterem sarkában, de a két cerberus ugrásra készen hallgatott. Mit is mondhattak volna, nem Lavínia incselkedik velük, talán Tiziano, talán valami vásznon túli lény. Talán a végzet...

Szűkszavúan elegánsra sikerült Lavínia tanulmánya, a Direttore lelkesedett érte, a restaurátor féltékenykedett, a lány alig várta, hogy befejezze. A szöveghez képet nem mellékelte. Újat nem, valami régit, tavalyit...

A Direttore most pezsgőt kínált, Lavínia keze remegett, szívét balsejtelem szorította. – De hiszen megszületett a mű – biztatta az igazgató, aki egy kicsit a saját produkciójának is tekintette Lavínia dolgozatát. Lavínia letette a pezsgős poharat a kabinet mahagóniasztalára. Két kezét a Direttore felé nyújtotta, némi évődéssel: – Közöljük a jó hírt azzal, akinek köszönhetünk mindent – és elindult a díszterem felé, a két férfi várakozó tekintettel szegődött a nyomába.

A Tiziano-festmény Zsuzsánájának hiányzott az arca, a festék darabokban hullott a padlóra, fakón és élettelenül. A képen az üres vászon látványa riasztott, a szépséges asszonyi test arc nélkül meredt a semmibe, az elszállt időbe. Lavínia az öklébe harapott, Velencét pedig eltöltötte a Campanile minden túlradó harangszava. Tizenegy óra volt, a galambok felrepültek...

